

Tekstverkenning (uit levend lezen, dat's de kunst)

Van binnen- naar buitenkant

Hoe gaat tekstverkenning in zijn werk en wat leren we kinderen? Kort gezegd: je gebruikt kenmerken van de buitenkant, de uiterlijke structuur van een tekst om heel snel door te kunnen dringen tot de binnenkant. De buitenkant van een goede tekst (indeling, lay out, typografie) verschaft informatie over de innerlijke structuur (opbouw, tekstonderdelen). En samen vertellen ze je hoe de tekst in elkaar zit. Als je dat eenmaal door hebt, dring je sneller door tot de inhoud. Soms betekent het dat je een boek of artikel maar gedeeltelijk hoeft door te nemen. Je wist al naar welke kennis je op zoek was (voorkennis), nu weet je ook waar je dat in het boek of artikel kunt vinden.

We zullen onze leerlingen dus moeten attenderen op functie en betekenis van de verschillende tekstonderdelen en hun uiterlijke kenmerken. En zij zullen moeten leren met die gegevens te werken tijdens het verkennen en bestuderen van teksten (ook handig bij het voorbereiden van proefwerken). Dat moet een tweede natuur worden.

Tekstonderdelen en tekstkenmerken

Van belang zijn de volgende tekstonderdelen: titel, titelpagina, voorwoord/inleiding, inhoudsopgave, eigenlijke tekst (boek, artikel), samenvatting/nawoord, register.

De eigenlijke tekst van een boek is weer onderverdeeld in hoofdstukken, elk met een eigen titel. En een hoofdstuk van een boek kan weer onderverdeeld zijn in paragrafen, soms alleen genummerd maar vaak ook voorzien van tussentitels. Ook een artikel is vaak onderverdeeld in paragrafen met tussentitels.

Een paragraaf bestaat uit een aantal met elkaar samenhangende alinea's. Wat een alinea is, valt af te leiden uit de typografie: door inspringen of door een witregel. Een alinea is een reeks zinnen over hetzelfde deelonderwerp. De kern staat bijna altijd in de eerste of de laatste zin.

Ten slotte de lay out. Verschillen in lettergrootte en lettertype (vet, cursief), illustraties, grafiekjes, tabellen, kadertekstjes en leestekens geven aanwijzingen omtrent de bedoeling van de tekst of onderdelen daarvan: wat belangrijk is, wat alleen voorbeeld is, enzovoorts.

Zoals gezegd, door de uiterlijke structuur van een tekst op je te laten inwerken, kun je snel een indruk krijgen van opbouw en inhoud.

Boek

Artikel

<i>Titelpagina: Titel en eventueel ondertitel Inhoudsopgave Inleiding/voorwoord</i>	<i>Titel en eventueel ondertitel Inleidende paragraaf Tussentitels volgende paragrafen</i>
<i>Samenvatting/nawoord Register</i>	<i>Slotparagraaf</i>

Om vast te stellen of je mogelijk iets aan het gevonden boek hebt, doe je achtereenvolgens deze stappen:

- Vraag je af wat titel en ondertitel je te zeggen hebben.*
- Loop vervolgens de inhoudsopgave door.*
- Lees daarna de inleiding en ten slotte de uitleiding.*

En bij een uitvoerig artikel ga je op vergelijkbare wijze te werk: eerst titel en ondertitel tot je laten doordringen, daarna lees je de inleiding, vervolgens al bladerend de tussentitels en ten slotte de slotparagraaf. Bij een korter artikel van een of twee

bladzijden: vraag je af wat de titel je te zeggen heeft, lees dan de eerste en de laatste alinea.

Tijdens de tekstverkenningprocedure zal duidelijk worden of de bron geschikt is of niet. In het laatste geval wordt de verkenning zo snel mogelijk gestaakt. Wordt gaandeweg duidelijk dat een goede bron is aangeboord, dan is dat alleen maar reden de verkenning voort te zetten en te intensiveren en eigenlijk zijn we dan ongemerkt een volgende fase binnengeschoven: het bestuderen van een tekst.

Bestuderen van teksten

Effectief studeren is actief studeren

In het onderwijs, zeker in het voortgezet onderwijs, betekent bestuderen bijna altijd: leren voor een toets. Maar hoe doe je dat, een hoofdstuk aardrijkskunde leren voor een proefwerk of een boek lezen voor een literatuurtoets? Alles lezen, van kaft tot kaft en dan nog eens en nog eens? Zeer tijdrovend en allesbehalve effectief. Bovendien: zo gewonnen, zo geronnen. Het beklijft niet. Maar hoe dan?

De leerling moet een studiehouding ontwikkelen waarbij niet het boek maar hij de regie heeft. Hij moet actief leren studeren en dat begint op de basisschool:

- *Eerst voorkennis actualiseren: wat weet ik al (of nog), wat nog niet?*
- *Hoe zit het hoofdstuk, het boek in elkaar (tekstverkenning)?*
- *Waar vind ik wat ik wel, waar wat ik een beetje, waar wat ik helemaal niet weet of snap? Nu weet ik wat ik niet, globaal of intensief moet lezen.*

En eigenlijk is dezelfde actieve studiehouding nodig bij de voorbereiding van spreekbeurt of werkstuk. Die houding vindt zijn basis in de beheersing van een aantal studievaardigheden, te onderscheiden in informatie- en studietechnieken.

Informatie verwerven

Snel de kern uit een tekst halen of de gewenste nieuwe informatie opsporen kan vergemakkelijkt worden door toepassing van allerlei informatietechnieken die hierboven al werden besproken:

- *De juiste leesstrategieën hanteren, leesdoel- & tekstsoortgericht..*
- *Alfabetiseren. Legenda's, grafieken lezen en snappen.*
- *De tekstverkenningprocedure toepassen: hoofdstukken-, paragrafen-, alineaïndeling met titels en tussentitels en typografische verschillen.*
- *Kunnen werken met trefwoorden: registers hanteren.*
- *Woordenboek- & encyclopediegebruik: wat gebruik je wanneer en hoe zit zo'n naslagwerk in elkaar?*

Informatie vastleggen en verwerken

De laatste fase, het vastleggen, ordenen en verwerken van de nieuwe informatie vraagt om de beheersing van studietechnieken. Die zijn bedoeld om te leren:

- *onderscheiden tussen hoofd- & bijzaken;*
- *samenhang tussen tekstonderdelen vast te stellen;*
- *de nieuwe kennis vast te leggen.*

De meest gebruikte zijn: onderstrepen, markeren), aantekeningen maken, samenvatten, schema maken. Het is zaak om als school een duidelijke keus te maken: niet het vele is goed maar het goede is veel. Bij het kiezen zullen vragen als deze gesteld worden:*

- *Wat is haalbaar met onze kinderen, waar hebben ze het meeste aan?*
- *Waar zijn we zelf het beste in?*
- *Wat past het beste in onze werkwijze?*
- *Hoe zorgen we ervoor dat het aanleren van studievaardigheden spoort met onze opvattingen over natuurlijk, functioneel, ontdekkend, interactief, levend leren?*

- *Wat kan en moet klassikaal uitgelegd worden, bijvoorbeeld met behulp van de overheadprojector?*
- *Wat kan beter individueel aangeboden worden? Hoe?*

**) Onderstrepen en markeren oefenen roept een praktisch probleempje op: boeken worden onbruikbaar gemaakt. Oplossing: teksten uit boeken kopiëren.*